

УДК 821.163.41.09-95 Сувајџић Б. (049.32)

821.163.41.09-1 (049.32)

821.163.41.09-2 (049.32)

DOI: <https://doi.org/10.5937/bastina35-62499>

МОЗАИЧКИ ОДЈЕЦИ ФОЛКЛОРНОГ И МИТСКОГ: САВРЕМЕНА СРПСКА ПОЕЗИЈА И ДРАМА У ОГЛЕДАЛУ ТРАДИЦИЈЕ*

(Бошко Сувајџић. *Семе божанској орача. Фолклорни и митски обрасци у савременој српској поезији и драми*. Нови Сад: Прометеј, 2025, 372 стр.)

Истраживачки задатак који пред себе поставља Бошко Сувајџић у научној монографији звучног наслова *Семе божанској орача. Фолклорни и митски обрасци у савременој српској поезији и драми* јесте интердисциплинарна и херменеутички осавременеана анализа митских и фолклорних образаца у савременој српској поезији и драми. Како и сам истиче у Уводу, његова основна стремљења концентрисана у петнаест поглавља, од којих су поједина била раније објављивана у другим публикацијама и нешто измењеном облику, подразумевају праћење митских, фолклорних и митопоетских знакова који пулсирају у књижевности 20. и 21. века, у њеним ствараоцима, читаоцима и тумачима. Аутор темељно истражује комплексна метатекстуална питања која сугеришу специфичност усмене књижевности, посебност контекста настајања, мењања и трајања, особеност пријема дела код читалачке публике, феномен ауторства и друге широко постављене културолошке аспекте и настоји да пружи одговоре на који начин су она инкорпорирана у савремену лирску и драмску продукцију. Стога је његова књига теоријски и критички изузетно апаратна, будући да у темељан аналитичко-синтетички приступ књижевном делу интегрише увиде и достигнућа литографије, етнолингвистике, теорије комуникације, информатике, семиотике, структуралне антропологије, антрополошке фолклористике, дискурсне лингвистике и студија културе.

Монографију отвара поглавље „Семе божанског орача“, које је посвећено изучавању односа поезије Јована Дучића и народне књижевности. Скицирајући критичарске ставове о овом песнику, те ослањајући се на ставове Анице Савић Ребац и Славка Леовца о Дучићевој привржености народној души и синтези хеленске и српске духовности у његовом песништву, аутор износи интерпретативно провокативну премису да је песник из родног Требиња понео не само дух и дах Медитерана, о чему је и раније много писано, већ да је понео устаничку епiku, језик и метрику,

* Приказ је написан у оквиру научноистраживачког рада НИО по Уговору склопљеном са Министарством науке, технолошког развоја и иновација РС број 451-03-136/2025-03 од 27. 1. 2025. године.

епско наслеђе и класичан израз усмене песме. На тој премиси темељи читаву студију, акрибично наводећи и интерпретирајући стихове из ране и позне поезије, стихове који је поткрепљују и откривају да су расејани трагови митолошке традиције у тесној вези са метафизичком димензијом Дучићевог опуса, са мотивима, симболима и феноменима сејача, кружног кретања, месеца и жене обучене у небеска тела.

Наредни текст реконструише митске обрасце у поезији Васка Попе, запрете-не у његовој поетичкој окренутости феномену игре и игривости језичког загонетања. Мотивишући се крилатицом Мирче Елијаде у вези са незауостављивом снагом магијско-религиозних средстава језика, Сувајдић интерпретира Попине песничке слике у светлу фразеологизама, исказа и слика из народне поезије. Пратећи Попино поетичко и песничко стасавање, он хронолошки бележи развој магијске језичке функције у Попиним стиховима и песничким сликама, издвајајући синкретизам као поступак који је заједнички овом песнику, фолклорним врстама и архајској религијској матрици. Потцртава да је декодирање митских образаца у тумачењу сложен и слојевит процес управо због дубине прожимања архетипских слика и митско-етнографског подтекста са урбаним и колоквијалним језичким изразом. Сумирајући критичке оцене песникових савременика и интерпретативне плодове нових читања његових песничких збирки, у књизи се успоставља чврста контекстуализација сликовног одраза и симболичког лика усмене традиције.

Наредно поглавље посвећено је питањима интегралности поезије и поетике Мирослава Антића и заступљености митолошких образаца и рефлекса у његовом песништву. Оно је подједнако интерпретативни простор тужног детињства, сазревања, љубави, корена, идентитета и мита о птици, наткрињених огњињеношћу летом галеба Џонатана Ливингстона, али и својеврстан ауторов омаж Драшку Ређепу, прецизније – његовим биографским записима и тумачењима Антићеве поезије. Аутор посвећено прибегава тражењу песникових веза са усменом традицијом у честим необичним обртима, бајковитим расплетима и фантастичним песничким сликама, препознајући њихов врхунац у лабудовој „Бесмртној песми“, у којој се аутентично и убедљиво спознаје поимање живота као бајке.

Потом, Сувајдић продире у херметични поетички свет и урбани хронотоп Новице Тадића, трагајући за митским и фолклорним обрасцима у његовој поезији. Мапирањем града као архетипа светске књижевне, културне и религијске баштине, он оцртава тематско-мотивски и есхатолошки лук Тадићеве поезије, који се протеже од гротескног демонског бестијаријума до изласка из града, поезије и живота. Аутор прати како малобројне аутопоетичке исказе Новице Тадића, тако и разнолике критичке судове о његовој поезији, са намером да у њима пронађе поткрепљење сопствене тезе о граду као демонском простору, који у Тадићевим стиховима јесте изграђен на комплексној митолошкој матрици. Посебну интерпретативну вредност овој студији обезбеђује њена вешто изведена композиција, то јест подељеност на мање целине, којима се поета ситуира у књижевну традицију песника урбаните-та, акцентују се семантичке везе градског простора, трансценденталности, божјег присуства, неукорењености, изгнанства и зла. Прецизним читањем и навођењем стихова указује се на библијске асоцијације, митске стратуме, фолклорно-митолошке, античке, средњовековне и новије књижевноисторијске наслаге.

Са питања присуства фолклорних и митских образаца у песничким сликама градског пејзажа прелази се на унутрашње, емоционалне пејзаже страха и бола, те се проговара о традицијским елементима у збирци сонета *Бол* Мирослава Максимовића. За разлику од претходних текстова у којима су се трагови митског и фолклорног наслеђа изналазили искључиво у тематско-мотивском слоју текста, овде аутор опажа да су ти трагови директно повезани са формом песме, са Максимовићевом одлуком да свој песнички израз боли уобличи сонетски. Такође, текст је специфичан јер у њему Сувајдић чини детаљан преглед фолклорно-митских образаца заступљених у Максимовићевим лексемама и фразеологизмима, ритмичким обрасцима, интонацији, понављањима синтагми, митско-магијским формулама, тематско-мотивским и жанровским паралелама са епским песмама, баладом, причама о животињама, шаљивом причом, легендом и предањима о седам Влашића, тужбалицом... На тај начин он ствара заокружену целину проучавања Максимовићеве лирике, која суптилно подстиче одређена поетичка и стилистичка питања и поставља их пред будуће истраживаче Максимовићевог опуса.

О настанку поезије на међи митске приче и живота аутор пише сагледавајући компаративно поезију Војислава Карановића и Јована Христића, из перспективе митопоетичности и њиховог односа према лику грчког митског путника Одисеја/Уликса. Помним читањем и уочавањем међусобних поетичких особености, сличности и разлика, Б. Сувајдић закључује да обојица врше својеврсно превредновање ове велике митске фигуре, разобличавају је и претварају у рањеног и уморног путника који је изгубио моћ говора, односно у самртника-резонатора поезије, који у последњем часу живота открива да песма сирена одјекује у њему.

Маркантан наслов „Предмети и њихове сенке“ најављује проучавање поезије Саше Радојчића, за коју су бројни критичари сагласни да је сва у релацијама између поезије, филозофије, стварности и уметности. Постављајући, чини се, питање над питањима целокупне студије, може ли се књижевност тумачити дијалектиком и митовима, Сувајдић се бави Радојчићевим митским, филозофским и религиозним понорницама. Стављајући у фокус Радојчићево разумевање Платона, Кјеркегора и Гадамера, он истраживачки темељно тумачи песников уметнички и филозофски говор. Из песме у песму, из збирке у збирку подвлачи филозофске и религиозне наносе у Радојчићевој лирици, те проговара о њиховој функционалности у слојевима значења и преношењу поруке о поезији која у времену и простору бесмисла човеку не дозвољава да потоне. Религиозни лирски проседе своје место проналази и у „Генези једне песме. Молитва Пресветој Богородици Љевишкој“, где у духу историчара уметности Сувајдић прегледно износи историјат настанка и опстанка задужбине краља Милутина. Разматра и наводи песме које су инспирисане овом изузетном хришћанском грађевином, а сабране су у *Антологији српске ђеополошкоје поезије*, приређивача Драгише Бојовића, и антологији *Богородица Љевишка у песмама*, ауторки Радмиле Кнежевић и Леле Марковић. Ипак, када је реч о овој студији стиче се утисак да је њен значај понајвише у личној исповести аутора поводом генезе његове песме „Љевишка“, посвећене професорки Валентини Питулић. У прилогу се налазе и стихови именоване песме, што је карактеристичан поступак аутора, опазив и у другим

његовим научним студијама, поступак који потврђује насушну потребу за кореирањем научног и песничког израза, на обострану корист.

Тај поступак краси и целину о Јефимијином иконопису бола, на чијем завршетку читамо Сувајдићеву песму „Јефимија испишује ’Тугу за младенцем Угљешом’ на двострукој дрвеној иконици дарованој манастиру Хиландару“. Она је аутентични кредо, јер сумира претходно изнете историјске, археографске, теолошке и литерарне увиде аутора у вези са Јефимијиним књижевним дометима, животним околностима, али и интертекстуалним везама њеног стваралаштва са жанром народне тужбалице, клетве и заклетве. Духовна поезија, одређена библијском светом причом, потекла из пера песника Селимира Радуловића, предмет је анализе у десетом поглављу, у којем Сувајдић пише како се Радуловићева поезија креће трајекторијом библијског текста, што је посебно уочљиво у поеми „Седам малих дрхтаја“, чији је пратекст библијска прича о Авраму и Исаку. Ипак, у приступу овој поеми он одлази и корак даље, настојећи да покаже не само повезаност са библијским текстом него и са архетипским обрасцима усмене традицијске културе, какви се срећу у песмама „Бој на Мишару“ и „Кумовање Грчића Манојла“. Без намере да само поброји сличности, већ са тенденцијом да нагласи како Радуловић поступа са одабраним пратекстовима, како их поетички и метафизички разматра и преиспитује.

Текст „Седам лирских интермеца. Лирски усмени обрасци у савременој поезији“ издваја се ширином грађе која је обухваћена и наглашенијом тенденцијом ка сумирању класика српске и јужнословенске књижевности, њихове универзалности и потребе да проникну у тајне људског постојања, природе и свемира. Аутор милицнозно приступа одабраним песмама Васка Попе, Лазе Костића, Милана Ракића, Десанке Максимовић, Милоша Црњанског и Добрише Ћесарића, спроводећи версификацијску, стилистичку, тематско-мотивску анализу и закључујући да су за њихову поетику карактеристична осећања лепоте, суштинског смисла, космичког бола и свеопште повезаности појава у свету. Космичким питањима, шифрама и знацима у које је уписан свет и које треба следити, како и прокламује имажинативност поезије Марије Шимоковић, аутор је наклоњен приликом њене анализе. Она открива јединствене и невидљиве шифре песникињиних стихова, чија је провенијенција у тесној вези са сложеним културним матрицама, почев од прве збирке песама *Сам човек*, поеме *Киновар*, до неких новијих остварења, какво је *Само следи знаке*. Сувајдић наглашава историјске и митске цивилизацијске дубине, којима одише Маријина поезија, али не пропушта да помене на који начин их она украја и смешта у тематизацију друштвених околности и аномалија савременог тренутка.

Са тумачења савременог песничког израза аутор се окреће уназад ка фолклорним представама вампира, реалистичкој приповеци „После деведесет година“ Мирована Глишића, хорор филму *Лейширица* Ђорђа Кадиевића и драмама *Порфиријенеза* Ђорђа Милосављевића, односно *Сава Савановић – вампирска симфонија* Данице Николић Николић. Посебице је занимљиво да аутор на конкретним примерима демонстрира како једна митска фигура доживљава креативну трансформацију у различитим уметничким жанровима, епохама и правцима. Започето трагање за фолклорним и митским обрасцима у савременој драми наставља се у интерпретацији драме *Кањош Мацедоновић* ауторке Виде Огњеновић и изабраних драма

о кнезу Михаилу Обреновићу. Наводећи цитате из драма, аутор прецизно детектује места на којима у драмском тексту долази до ослањања на формуле и тематско-мотивске регистре усмене књижевности, пружајући иновативно тумачење драмске фабуле и развијајући детаљну анализу карактеризације драмских ликова. Подвлачи да елементи црног хумора, поетика апсурда и преношење времена радње у садашњост нису показатељи порицања мита и фолклора, већ истицање њихове вредности, универзалности и ванвремености. Такође, предочава да се народна мудрост, познавање људске психологије и суочавање колектива са драматичним историјским судбинама рефлектују и у актуелној драмској продукцији.

Богата књижевнотеоријским, књижевноисторијским и подстицајним аналитичким увидима, приказана монографија указује на то да су фолклорни и митски обрасци присутни и делатни у српској поезији и драми друге половине двадесетог и двадесет првог века. Умногome иновативни и делимично провокативни Сувајдићеви закључци о фолклорном и митском завештању и међусобној комуникацији народне и ауторске српске књижевности представљају вредан прилог савременој науци о књижевности, али и намећу теме за даља интертекстуална и компаративна истраживања.

Маша Љ. ПЕТРОВИЋ*

* Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, ORCID 0009-0009-3446-5467, masapetrovic01084@gmail.com